

GENDER IDENTIFIKASIYANING IJTIMOIIY PSIXOLOGIK MOSLASHUVGA TA'SIRI

Namangan Davlat Universiteti
Pedagogika fakulteti Psixologiya
yo'nalishi 1- bosqich magistranti

Arabboyeva Zahro Tohirjonovna

Namangan Davlat Universiteti Pedagogika
fakulteti Psixologiya yo'nalishi 1- bosqich magistranti

Obidova Sevinch Xursanali qizi

Namangan Davlat Universiteti Pedagogika
fakulteti Psixologiya yo'nalishi 1- bosqich magistranti

ARALOVA CHAMANOY HABIBULLAYEVNA

Annotatsiya: *Ushbu maqola Gender identifikasiyaning ijtimoiy psixologik moslashuvga ta'siri xususida soʻz boradi.*

Kalit soʻzlar: *Sotsuit, gendir tadqiqotlari, zamonaviy gendir qadriyatlari.*

Sotsuit tadqiqotining ilmiy yangiligi shundaki, birinchi marta otalik psixologiyasida gendir tadqiqotlari yo'nalishi bo'yicha zamonaviy ayollarning gendir o'ziga xosligining semantik mazmunini va uning ijtimoiy-psixologik moslashuvga ta'sirini o'rganish muammosi paydo bo'ldi. Ayollarning gendir o'z-o'zini anglashi mazmuni va uning ijtimoiy xulq-atvor naqshlariga muvofiqligi bo'yicha empirik tadqiqotlar o'tkazildi. An'anaviy va zamonaviy gendir qadriyatlari va munosabatlari to'g'risida umumiy semantik oldindan belgilash maydonini yaratishga urinish amalga oshirildi. Birinchi marta 1 turdagi gendir identifikatsiyasi psixologiyada umumiy qabul qilingan uchta bo'linish shakllari ichida aniqlandi va ijtimoiy-psixologik moslashuv darajasi bilan birgalikda kvantitativ turlarining tarkibi aniqlandi.

Nazariy ahamiyatga ega" tadqiqot. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ijtimoiy-psixologik moslashuv muammolari va ayollarning gendir identifikatsiyasini shakllantirish va rivojlantirish shartlari bo'yicha tadqiqotlar tizimlashtirildi. Ijtimoiy-psixologik moslashuv omillari ta'kidlangan. ^ Tadqiqotning lirik qismida birinchi marta zamonaviy ayolning gendir o'ziga xosligini tavsiflovchi mazmunli toifalar va turlar aniqlandi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ayollarning gendir identifikatsiyasining mazmuni va ijtimoiy-psixologik moslashuvni shakllantirish mexanizmlari o'rtasida ishonchli bog'liqlik mavjud.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati.

Olingan xulosalar va natijalardan foydalanish mumkin:

-ayollarning gendir identifikatsiyasi muammosini va uning ijtimoiy-psixologik moslashuv bilan bog'liqligini yanada nazariy rivojlantirish uchun;

- "rivojlanish psixologiyasi", "gender psixologiyasi", "psixologik maslahat" va boshqa fanlar bo'yicha oliy o'quv yurtlarida o'quv kurslarini ishlab chiqish;

- gendir identifikatsiyasining psixodiagnostikasida;

- maktab psixologining psixoprofilaktik ishi uchun;

- ijtimoiy va psixologik xizmatlarning psixokorreksiya ishlari uchun;

- kasbiy maslahat berish maqsadida ijtimoiy bandlik markazlarida;

- oilani shakllantirish va faoliyatining barcha bosqichlarida oilaviy maslahat berishda;

- tibbiy-genetik konsultatsiyalar va markazlarda, jinsiy farqlashda genetik kasalliklarni tiklashda.

Olingan tadqiqot natijalari va xulosalarining ishonchliligi va asosliligi amalga oshirilgan ijtimoiy-psixologik yondashuv, sinovdan o'tgan tadqiqot usullaridan foydalanish, namunaning vakili, asosiy ma'lumotlarni qayta ishlashning ma'majko-stagistik protseduralaridan foydalanish bilan ta'minlandi. Tadqiqotda qo'llaniladigan empirik va nazariy usullarning umumiyiligi aniqlangan maqsad va vazifalarga mos keladi, bu olingan natijalar va xulosalarning yuqori darajadagi ishonchliligi va ishonchliligini ta'minlaydi.

Mandalga qo'yilgan asosiy qoidalar

Zamonaviy ijtimoiy-madaniy sharoitda ayolning muvaffaqiyatli ijtimoiy-psixologik moslashuvi o'z-o'zini anglash elementi sifatida integratsiyalashgan (kognitiv, hissiy va xulq-atvor jihatlari) gendir o'ziga xosligini o'z ichiga oladi.

Androginiya gendir identifikatsiyasining shakli sifatida zamonaviy ijtimoiy-madaniy sharoitda ayollar orasida eng xarakterli va keng tarqalgan bo'lib, u ayolning o'zini o'zi belgilashiga yordam beradi va unga hissiy qulaylik hissini beradi. An'anaga ko'ra, zamonaviy rus jamiyatida o'ziga xoslikning erkak-ayol shakllari marginaldir.

Androgenizm gendir identifikatsiyasining shakli sifatida murakkab munosabat, stereotiplar, rol namoyishlari majmuasini ifodalaydi, murakkab ichki qarama-qarshi tuzilishga ega. Androgenlikning jiddiyligi imее! shaxsiy xarakter. O'zining ekstremal shakllarida, androgenity "erkaklik ayol P."nuqtai nazaridan ayollarning rol o'ynash xatti-harakatlari haqidagi an'anaviy tushunchalar bilan aloqada.

Ayollarning gendir identifikatsiyasining mazmuni va uning ijtimoiy psixologik moslashuvga va natijada olingan ma'lumotlarga ta'siri bo'yicha nazariy va eksperimental tadqiqotlar quyidagi asosiy xulosalar chiqarishga imkon beradi:

1. Zamonaviy ijtimoiy-madaniy sharoitda ayollarning muvaffaqiyatli ijtimoiy-psixologik moslashuvining shartlaridan biri bu o'z-o'zini anglash elementi sifatida integratsiyalashgan gendir o'ziga xosligidir.

2. An'anaga ko'ra, zamonaviy rus jamiyatida o'ziga xoslikning erkak-ayol shakllari marginaldir. Zamonaviy rus jamiyatida gendir identifikatsiyasining eng xarakterli va keng tarqalgan shakli androginpostdir. U murakkab munosabat, stereotip, rolli tasavvurlar majmuasini ifodalaydi va murakkab ichki qarama-qarshi tuzilishga ega. Uning zo'ravonlik darajasi individualdir. O'zining ekstremal shakllarida androginpost "erkaklik - feminizm" nuqtai nazaridan ayollarning rol o'ynash xatti-harakatlari haqidagi an'anaviy g'oyalar bilan aloqa qiladi.

3. Zamonaviy ayollarning gendir identifikatsiyasi tarkibidagi farqlarni batafsilroq o'rganish uchun ayollarning imidjiga kiritilgan tarkibni aniqlash va tahlil qilishning o'ziga xos metodologiyasi taklif qilindi. O'z-o'zini tavsiflash matnlarining leksik birliklari mazmunini o'rganish asosida psixolingvistik tarkibni tahlil qilish toifalari aniqlandi.

4. Zamonaviy yashash sharoitida, har qanday gendir identifikatori bilan, ijtimoiy-psixologik moslashuv samaradorligining yuqori va past darajalari mumkin. Shu bilan birga, moslashuvning psixologik mexanizmlari, gendir identifikatsiyasining mazmuni va ayolning hayotiy maqsadlari va qadriyatlariga erishishda u uchun mumkin bo'lgan va zarur bo'lgan xatti-harakatlar haqidagi g'oyasi har xil turdagi gendir identifikatsiyasida farq qiladi.

5. Ayolning muhim ijtimoiy-madaniy qadriyatlar haqidagi g'oyalari va ma'nolari tizimi aniq guruh xususiyatlariga ega va na ijtimoiy-psixologik moslashuv darajasi, na ayollarning individual va shaxsiy xususiyatlari bilan bog'liq emas.

6. Ayollarning oilada ham, jamiyatda ham ijtimoiy muvaffaqiyatga erishish yo'llari haqidagi g'oyalari erkaklik xatti-harakatlarini kuchaytirish tendentsiyasiga ega.

Zamonaviy ijtimoiy-madaniy sharoitda ayollarning muvaffaqiyatli ijtimoiy-psixologik moslashuvining shartlaridan biri bu o'z-o'zini anglash elementi sifatida integratsiyalashgan gendir o'ziga xosligidir. An'anaga ko'ra, zamonaviy rus jamiyatida

o'ziga xoslikning erkak-ayol shakllari mar1 inaldir. Zamonaviy rus jamiyatida gendir identifikatsiyasining eng xarakterli va keng tarqalgan shakli androgenizmdir. U murakkab munosabat, stereotip, rolli tasavvurlar majmuasini ifodalaydi va murakkab ichki qarama-qarshi tuzilishga ega. Uning zo'ravonlik darajasi individualdir. O'zining ekstremal shakllarida androgenizm "erkaklik - feminizm"nuqtai nazaridan ayollarning rol o'ynash xatti-harakatlari haqidagi an'anaviy tushunchalar bilan aloqa qiladi.

Zamonaviy yashash sharoitida, har qanday gendir identifikatori bilan, yuqori va past darajadagi samaradorlik ijtimoiy-psixologik moslashuv mumkin. Shu bilan birga, moslashuvning psixologik mexanizmlari, gendir identifikatsiyasining mazmuni va ayolning hayotiy maqsadlari va qadriyatlariga erishishda u uchun mumkin bo'lgan va zarur bo'lgan xatti-harakatlar haqidagi g'oyasi har xil turdagi gendir identifikatsiyasida farq qiladi.

Ayolning muhim ijtimoiy-madaniy qadriyatlar haqidagi g'oyalari va ma'nolari tizimi aniq guruh xususiyatlariga ega va na ijtimoiy-psixologik moslashuv darajasi, na ayollarning individual va shaxsiy xususiyatlari bilan bog'liq emas. Ayollarning oilada ham, jamiyatda ham ijtimoiy muvaffaqiyatga erishish yo'llari haqidagi g'oyalari erkaklik xatti-harakatlarini kuchaytirish identifikasiyaega.

Ijtimoiy-psixologik moslashuv muammosini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, barcha tadqiqotchilar adaptatsiya jarayonining paydo bo'lishining asosi sifatida shaxs ichidagi ziddiyat yoki shaxsning ijtimoiy muhit bilan ziddiyatini ko'rib chiqadilar. Umuman olganda, ijtimoiy psixologiyada ijtimoiy-psixologik moslashuv shaxsning individual xususiyatlari va shaxsning jamiyatdagi mavqei bilan bog'liq bo'lgan murakkab hodisa sifatida tushuniladi. Bir tomondan, inson va ijtimoiy muhitning o'zaro ta'siri jarayoni, bu faoliyat natijalarining jamiyat talablariga ma'lum darajada mos kelishiga erishishga qaratilgan. Boshqa tomondan, ijtimoiy-psixologik moslashuv o'z-o'zini anglaydigan tizim bo'lib, uning asosiy elementlari shaxsning tarkibiy qismlari va ijtimoiy muhitning xususiyatlari hisoblanadi.

Gender identifikatsiyasi muammosini nazariy ko'rib chiqish va tahlil qilish Goga shuni ko'rsatadiki, ushbu muammoning barcha tadqiqotchilari E. Eriksonning o'ziga xoslik tushunchasi bilan bog'liq bo'lib, u o'ziga xoslikni individual shaxsda hayotiy tajribani tashkil etish jarayoni sifatida belgilaydi, uning asosiy vazifasi moslashishdir. Shaxsiyat psixikada ekzistensial va integral funktsiyani bajaradi, uning atrofida shaxs birlashadigan va uning mavjudligi uchun zarur shart bo'lgan yadro bo'ladi. Shaxsiyat o'ziga xoslik hissi, o'z haqiqati, foydaliligi, dunyoga va boshqa odamlarga tegishliligi bilan bog'liq bo'lib, bu shaxsga ikkinchisining o'zgarishi va vaziyatidan qat'i nazar, o'z shaxsiga yetarlicha va barqaror egalik qilish imkonini beradi; shaxsning har bir bosqichda unga duch keladigan muammolarni to'liq hal qilish qobiliyati. Gender identifikatsiyasi ijtimoiy o'ziga xoslik shakllaridan biri bo'lib, shaxsning erkaklik - feminizm namunasiga muvofiqligini belgilaydi, shu jumladan mavjud munosabatlari tizimini hisobga olgan holda o'zini jamiyatga taqdim etishning yanada mos usullarini o'z ichiga oladi. Gender identifikatsiyasini shakllantirish-bu ijtimoiy-madaniy va biologik omillarning o'zaro ta'sirining murakkab va ko'p bosqichli jarayoni. Shaxsning o'zini o'zi anglash tuzilmalaridan biri bo'lgan o'ziga xosligi moslashish va o'zini o'zi boshqarish jarayonlarida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Ayollarning o'ziga xosligini rivojlantirish va shakllantirish bir tekis va chiziqli emas, balki inqirozlarni bartaraf etish orqali amalga oshiriladi va bundan tashqari, bu jarayon an'anaviy patriarxal jamiyatning o'zgarishi sharoitida va shuning uchun ayollik obrazida sodir bo'lishi bilan ham bog'liq. An'anaviy patriarxal tizimning o'zgarishi bilan jamiyatdagi ayollarning roli va mavqeini baholashda o'zgarishlar yuz berdi, bu an'anaviy tartibda oilaning davomchilari va o'choq qo'riqchilari funktsiyalarida saqlanib qoldi. Ta'limning an'anaviy shakli o'zgarishi bilan ayollarda ham, erkaklarda ham kuchli xulq-atvor o'zgarishi yuz berdi, jinsiy o'zini o'zi anglashni shakllantirishda loyqalik paydo bo'ldi. So'nggi yillarda "androginiya" paradigmasi doirasida paydo bo'lgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy jamiyatda salomatlikning asosiy modeli jinsidan qat'i nazar, erkak va ayol xususiyatlarining umumiyliги bilan bog'liq.

Androgin shaxsiyat erkak va ayol xususiyatlarini namoyish etadi va jinsiy rollarning qattiq tipifikatsiyasi eskirganida zamonaviy hayotga eng mos keladi.

Erkaklik 1 va feminizmni ikkita qarama-qarshi xatti-harakatlar modeli sifatida ajratib turadigan an'anaviy stereotiplarga rioya qilish, erkaklar va ayollarning moslashish qobiliyatini va hayotning barcha sohalarida o'z qadr-qimmatini pasaytiradi, shaxslararo uyg'unlikka erishishga to'sqinlik qiladi. Shu sababli, jamiyatda ilgari mavjud bo'lmagan moslashuvning yangi usullari paydo bo'la boshladi. Ammo pasha tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ayollarning an'anaviy xatti-harakatlari ijtimoiy-psixologik jihatdan juda samarali bo'lishi mumkin.

Xulosa

Tadqiqot gipotezalariga kelsak, ular tasdiqlangan deb aytishimiz mumkin. Shunday qilib, psixologik tuzilishdagi turmush maqsadlari va qadriyatlari ierarxiyasining va an'anaviy iender-rol xarakteriga ega bo'lgan yangi, zamonaviy ijtimoiy-madaniy o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan g'oyalarning kombinatsiyasi haqidagi birinchi gipoteza korrelyatsion tahlil ma'lumotlariga mos keladi. Ayollarning jinsi o'ziga xosligi tuzilishining noaniqligi haqidagi ikkinchi gipoteza omillarni tahlil qilish natijalari bilan tasdiqlanadi. O'ning ijtimoiy-psixologik moslashuvining an'anaviy-gender tasavvurlarini zamonaviy sharoitlarga moslashtirish samaradorligiga bog'liqligi haqidagi uchinchi gipoteza, shuningdek, moslashuv darajasi bo'yicha aniqlangan aynan ayollarining qiyosiy tahlili bilan tasdiqlangan.

Ushbu tadqiqot natijalari keng muammolarini hal qilish uchun ishlatilishi mumkin. Ayollarning jinsi o'ziga xosligi muammosi va uning ijtimoiy-psixologik moslashuv bilan bog'liqligi "rivojlanish psixologiyasi", "gender psixologiyasi", "psixologik maslahat" va boshqa fanlar bo'yicha oliy o'quv yurtlarida o'quv kurslarini ishlab chiqishdan psixodiagnostika va psixokorreksiya ishlarida amaliy qo'llanilishigacha bo'lgan nazariy va empirik ishlanmalar ushbu vazifalar doirasiga kiritilgan ayollar.

Elektron ta'lim resurslari

1. www.tdpu.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.ziyonet.uz
4. www.edu.uz
5. intranet.ped